

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Betrouwbaar getuigenbewijs: totstandkoming en waardering van strafrechtelijke getuigenverklaringen in perspectief

Dubelaar, M.J.

Citation

Dubelaar, M. J. (2014, February 6). *Betrouwbaar getuigenbewijs: totstandkoming en waardering van strafrechtelijke getuigenverklaringen in perspectief*. Meijers-reeks. Kluwer, Deventer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/23625>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/23625>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/23625> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Dubelaar, M.J.

Title: Betrouwbaar getuigenbewijs : totstandkoming en waardering van strafrechtelijke getuigenverklaringen in perspectief

Issue Date: 2014-02-06

Betrouwbaar getuigenbewijs

Betrouwbaar getuigenbewijs

Totstandkoming en waardering van
strafrechtelijke getuigenverklaringen
in perspectief

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 6 februari 2014
klokke 16.15 uur

door

Marieke Josine Dubelaar

geboren te Nijmegen

in 1978

Promotiecommissie:

Promotor: prof. mr. C.P.M. Cleiren
Co-promotor: dr. J.W. de Keijser

Overige leden: prof. mr. M.J. Borgers (Vrije Universiteit Amsterdam)
prof. dr. A.P.A. Broeders (UL & Maastricht University)
prof. mr. P.T.C. van Kampen (Universiteit Utrecht)
prof. dr. P.J. van Koppen (Vrije Universiteit Amsterdam)
mr. D.J.C. Aben (Hoge Raad der Nederlanden)

Lay-out: Anne-Marie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest

© 2014 M.J. Dubelaar

ISBN 978 90 1312 232 9
NUR 824-401

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veeleelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voor Hans Nijboer

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	1
1.1	Aanleiding	1
1.1.1	Belang en risico's getuigenverklaringen in het strafproces	1
1.1.2	Weerslag inzichten omtrent betrouwbaarheid in het recht	2
1.2.3	Schriftelijke procescultuur in Nederland	3
1.2	Vraag en doel van het onderzoek	5
1.2.1	Doel van het onderzoek	5
1.2.2	Centrale vraag	5
1.3	Perspectief	6
1.4	Afbakening	8
1.5	Begrippen	10
1.6	Opbouw en methodologie	11
	 DEEL I – GETUIGENVERKLARINGEN ALS INSTRUMENT VAN WAARHEIDSVINDING	 15
2	WAARHEIDSVINDING EN BEWIJZEN IN HET STRAFPROCES	17
2.1	Inleiding	17
2.2	Strafrechtelijke waarheidsvinding	17
2.2.1	Relatie tot andere doelen in het strafproces	18
2.2.2	Correspondentie als ideaal	20
2.2.3	Materiële versus formele waarheid	22
2.3	Bewijzen in het recht	23
2.3.1	Enkele sleutelbegrippen	23
2.3.1.1	Bewijs en bewijzen	23
2.3.1.2	Feiten	26
2.3.2	Algemene kenmerken van het proces van bewijzen	28
2.3.2.1	Empirische activiteit	28
2.3.2.2	Beslissen in onzekerheid	29
2.3.3	Bijzonderheden van strafrechtelijk bewijzen	31
2.3.3.1	Niet-epistemologische waarden	32
2.3.3.2	Definitieve bewijsbeslissing en asymmetrie ten voordele van verdachte	33
2.3.4	Gangbare redeneerprocessen	34
2.4	Theorieën over bewijs: atomistisch en holistisch	38
2.4.1	Argumentatieve schematische benaderingen	39
2.4.2	Narratieve benadering	41

2.4.3	Probabilistische benadering	43
2.4.4	Verhouding bewijstheorieën	46
2.5	Kwaliteit van individuele bewijsstukken	48
2.5.1	Betrouwbaarheid en geloofwaardigheid	50
2.5.2	Relevantie en bewijswaarde	55
2.6	Tot besluit	59
3	ROL VAN GETUIGENVERKLARINGEN BIJ DE STRAFRECHTELIJKE WAARHEIDSVINDING	61
3.1	Inleiding	61
3.2	Belang van getuigenverklaringen	62
3.2.1	Afhankelijkheid van verklaringen in het algemeen	62
3.2.2	Historische ontwikkeling getuigenbewijs op het West- Europese continent	63
3.2.3	Plaats getuigen(verklaringen) in het hedendaagse strafproces	65
3.3	Nadere duiding van (getuigen)verklaringen	66
3.3.1	Verklaringen als kenbron van de werkelijkheid	66
3.3.2	Kenmerken van formele (getuigen)verklaringen	67
3.3.3	Verklaringen als bron van argumentatie	70
3.4	Getuigenverklaringen in de context van bewijzen	72
3.4.1	Cognitieve aspecten	72
3.4.2	Procedurele aspecten	74
3.4.3	Aspecten met betrekking tot de waardering	75
3.4.3.1	Reductionistisch perspectief	75
3.4.3.2	Onbewuste processen	77
3.4.3.3	Gedeelde verantwoordelijkheid spreker en toehoorder	79
3.5	Tot besluit	80
4	VERWERKING VAN GETUIGENVERKLARINGEN IN STRAFPROCESSUELE CONTEXTEN	83
4.1	Inleiding	83
4.2	Karakteristieken van continentale procesmodel afgezet tegen het Anglo-Amerikaanse procesmodel	85
4.2.1	Voortgezette karakter van het onderzoek	86
4.2.2	Exclusiviteit van het officiële onderzoek	87
4.2.3	Dominantie van het schriftelijk procesdossier	88
4.2.4	Accent op beslis- en motiveringsregels	89
4.2.5	Rechterlijke overtuiging als besliscriterium	91
4.3	Onmiddellijkheidsbeginsel in het continentale procesmodel	93
4.3.1	Onmiddellijkheid als reactie op de geheime inquisitoire procedure	94
4.3.2	Invulling van het onmiddellijkheidsbeginsel in de Duitse dogmatiek	97

4.3.3	Aan het onmiddellijkheidsbeginsel ten grondslag liggende aannamen	100
4.3.4	Functioneren van het onmiddellijkheidsbeginsel op het West-Europese continent	102
4.4	Hearsay-doctrine en right to confrontation in het Anglo-Amerikaanse procesmodel	103
4.4.1	Aard en inhoud van de hearsay-doctrine	104
4.4.2	Ratio achter en verklaringen voor de hearsay-uitsluiting	105
4.4.3	Kritiek op de hearsay-doctrine	107
4.4.4	Relatie hearsay-doctrine en het recht op confrontatie	110
4.5	Ondervragingsrecht in artikel 6 lid 3 sub d EVRM	113
4.5.1	Aard en inhoud van het ondervragingsrecht	115
4.5.2	Relatie met het onmiddellijkheidsbeginsel	117
4.5.2.1	Ondervragen van getuigen ter terechtzitting?	118
4.5.2.2	Toelaatbaarheid en gebruik van verklaringen uit het vooronderzoek	120
4.5.3	Beoordelingsmodel	122
4.5.3.1	Reden voor beperking ondervragingsrecht	123
4.5.3.2	Solely or decisive extent?	125
4.5.3.3	Compenserende factoren	127
4.5.4	Nadere reflectie op de omvang van het ondervragingsrecht en de toetsing door het Hof	128
4.6	Vorm van de informatieoverdracht in het continentale en Anglo-Amerikaanse procesmodel nader beschouwd	130
4.7	Tot besluit	133
5	TOTSTANDKOMING VAN GETUIGENVERKLARINGEN	135
5.1	Inleiding	135
5.2	Waarnemings- en geheugenprocessen	136
5.2.1	Waarnemingsprocessen	136
5.2.2	Geheugenprocessen	138
5.2.2.1	Inprenting	138
5.2.2.2	Retentie	139
5.2.2.3	Reproductie	141
5.3	Afleggen van getuigenverklaringen tijdens het verhoor	144
5.3.1	Getuigenverklaringen als een product van gezamenlijke constructie	144
5.3.1.1	Communicatie binnen het verhoor	145
5.3.1.2	Gezamenlijk construeren	146
5.3.1.3	Fasen in de totstandkoming van de verklaring	147
5.3.2	Verhoormethoden	149
5.3.2.1	Standaard getuigenverhoor	149
5.3.2.2	Geleide herinnering en cognitief interview	150
5.3.2.3	Andere verhoormethoden	151
5.3.3	Inzet van (tactische) instrumenten bij het verhoor	152

5.3.4	Effecten van herhaald ondervragen	154
5.3.5	Voor het verhoor relevante kenmerken van getuigen	155
5.4	Verslaglegging van de getuigenverklaringen	157
5.5	Tot besluit	158
6	BEOORDELING GELOOFWAARDIGHEID VAN GETUIGENVERKLARINGEN	161
6.1	Inleiding	161
6.2	Wetenschappelijk onderzoek naar de geloofwaardigheid van getuigenverklaringen	162
6.3	Verklaring	165
6.3.1	Accuratesse, consistentie en volledigheid	165
6.3.1.1	Accuratesse	166
6.3.1.2	Consistentie	167
6.3.1.3	Volledigheid	170
6.3.2	Coherentie en plausibiliteit	171
6.3.3	Verbale analysemethoden	172
6.3.3.1	Criteria-based content analysis	173
6.3.3.2	Reality monitoring	179
6.4	Bron	181
6.4.1	Oprechtheid	182
6.4.2	Competentie	183
6.4.3	Andere persoonskenmerken van de getuige	184
6.5	Presentatie	185
6.5.1	Gedrag en emotie	185
6.5.2	Zekerheid	188
6.5.3	Medium	189
6.6	Totstandkoming	192
6.7	Tot besluit	193
DEEL II – NORMERING EN GEBRUIK VAN GETUIGENVERKLARINGEN IN HET NEDERLANDSE STELSEL VAN STRAFVORDERING		195
7	ALGEMENE KARAKTERISTIEKEN VAN HET NEDERLANDSE WETTELIJKE BEWIJSSTELSEL	197
7.1	Inleiding	197
7.2	Typering van het wettelijk bewijsstelsel in Wetboek van Strafvordering	199
7.3	Omvang van de feitenvaststelling: beslissen op grondslag van de tenlastelegging	201
7.4	Wettige bewijsmiddelen	205
7.5	Bewijsminima	207
7.6	Rechterlijke overtuiging en waarderingsvrijheid	209
7.7	Motivering van de bewijsbeslissing	211
7.8	Geen juridische bewijstheorie	214
7.9	Tot besluit	216

8	GETUIGEN IN HET NEDERLANDSE STRAFPROCES: BEGRIP EN POSITIE	217
8.1	Inleiding	217
8.2	Begrippen getuige en verklaring naar algemeen taalgebruik	218
8.3	Invulling van het begrip getuige in het Nederlandse strafproces	220
8.4	Verhouding getuige tot andere informanten in het strafproces	224
8.4.1	Hoedanigheid van getuige versus verdachte	225
8.4.2	Hoedanigheid van getuige versus deskundige	226
8.4.3	Hoedanigheid van getuige versus slachtoffer	228
8.5	Persoon van de getuige en diens processuele positie	229
8.5.1	Meer aandacht voor de belangen van de getuige	229
8.5.2	Europese invloeden	230
8.5.3	Nationaal juridische status	233
8.5.3.1	Taak en plichten van de getuige	234
8.5.3.2	Rechten van de getuige	235
8.5.4	Komende herijking positie getuige	236
8.6	Differentiatie in type getuigen	237
8.6.1	Anoniem gebleven personen	237
8.6.2	Afgeschermd getuigen	239
8.6.3	Getuigen aan wie toezeggingen zijn gedaan	241
8.7	Tot besluit	243
9	HOREN VAN GETUIGEN TER TERECHTZITTING IN DE NEDERLANDSE PROCESCULTUUR	245
9.1	Introductie	245
9.2	Begrippen: horen, verhoren en ondervragen	246
9.3	Gangbare wijze van procederen ter terechtzitting in vogelvlucht	247
9.4	Doorwerking van het onmiddellijkheidsbeginsel in het Nederlandse strafproces	249
9.4.1	Opstelling van de Hoge Raad in het De auditu-arrest	250
9.4.1.1	Toelating van verklaringen van horen zeggen	251
9.4.1.2	Inbreuk op de wettelijke regeling en bedoeling wetgever?	253
9.4.2	Praktijk na het De auditu-arrest	256
9.4.3	Correcties op de de auditu-praktijk	257
9.5	Onmiddellijkheidsbeginsel in de hedendaagse Nederlandse literatuur	259
9.6	Achtergronden van het functioneren van het onmiddellijkheidsbeginsel	261
9.7	Waardering van de Nederlandse stijl van procederen	264
9.7.1	Sterke kanten	265
9.7.2	Zwakke kanten	266
9.7.2.1	Fixatie van de verklaring in een monoloog	266
9.7.2.2	Eenzijdige samenstelling van het procesdossier	268
9.7.2.3	Belief perseverance en confirmation bias	271
9.7.2.4	Verificatoir beslisproces	272
9.8	Veranderingen in de wijze van proces voeren onder invloed van de ICT	274
9.9	Tot besluit	277

10	GELDENDE JURIDISCHE KADERS VOOR DE GETUIGENVERKLARING	279
10.1	Inleiding	279
10.2	Totstandkoming van getuigenverklaringen in de context van het verhoor	280
10.2.1	Normering van het getuigenverhoor in de verschillende fasen van het strafproces	280
10.2.1.1	Getuigenverhoor bij de politie	280
10.2.1.2	Getuigenverhoor in het kabinet van de rechter-commissaris	282
10.2.1.3	Verhoor op het onderzoek ter terechtzitting	284
10.2.2	Inzet van audiovisuele techniek bij het verhoor	285
10.2.3	Oproeping van getuigen voor verhoor	287
10.3	Vastlegging van getuigenverklaringen afgelegd tijdens het verhoor	291
10.3.1	Schriftelijke verslaglegging in de vorm van een proces-verbaal	291
10.3.1.1	Proces-verbaal van verhoor van de politie	292
10.3.1.2	Proces-verbaal van de rechter-commissaris	295
10.3.1.3	Proces-verbaal van de terechtzitting	296
10.3.2	Registratie op geluidsband of video	298
10.4	Gebruik van getuigenverklaringen voor het bewijs	299
10.4.1	Inhoudelijke eisen aan de getuigenverklaring als bewijsmiddel	300
10.4.1.1	Eigen waarneming en ondervinding	300
10.4.1.2	Betrouwbaarheid	302
10.4.1.3	Redengevendheid	304
10.4.2	Wettelijk bewijsminimum: meer dan één getuige en andere vereisten	306
10.4.2.1	Koers Hoge Raad	306
10.4.2.2	Relatie met de motiveringsplicht	309
10.4.2.3	Relatie met het oordeel omtrent de betrouwbaarheid	310
10.4.2.3	Relatie met de bijzondere bewijsminima	313
10.4.3	Consequenties van de (niet-) uitoefening van het ondervragingsrecht	315
10.5	Verantwoording van het gebruik van getuigenverklaringen voor het bewijs	317
10.5.1	Wettelijke responsieplicht in relatie tot de vrije selectie en waardering van het bewijs	318
10.5.2	Uitdrukkelijk onderbouwde standpunten	319
10.5.3	Reikwijdte van de responsieplicht	320
10.6	Tot besluit	323

DEEL III – TOTSTANDKOMING EN WAARDERING VAN GETUIGENVERKLARINGEN IN DE NEDERLANDSE STRAFRECHTSPRAKTIJK	327
11 TOTSTANDKOMING VAN GETUIGENVERKLARINGEN IN HET NEDERLANDSE STRAFPROCES	329
11.1 Inleiding	329
11.2 Verhoor in de verschillende fasen van het strafproces	331
11.2.1 Verhoor door de politie	332
11.2.2 Verhoor door de rechter-commissaris	333
11.2.3 Verhoor door de zittingsrechter	334
11.3 Problemen bij het verhoor	335
11.3.1 Geen zicht op de kwaliteit en gebrekkige controle	335
11.3.2 Suggestie en pressie	337
11.3.3 Derden bij het verhoor	338
11.3.4 Inzet tactische instrumenten	340
11.4 Schriftelijke verslaglegging in de verschillende fasen in het strafproces	341
11.4.1 Vastlegging en registratie bij het politieverhoor	342
11.4.2 Vastlegging en registratie van verklaringen in het kabinet van de rechter-commissaris	344
11.4.3 Vastlegging van verklaringen ter terechtzitting	346
11.5 Proces van transformatie bij de verslaglegging	348
11.5.1 Omzetting van de dialoog van het verhoor naar een schriftelijke monoloog	348
11.5.2 Verzakelijking van het taalgebruik van de getuige	350
11.5.3 Selectie van informatie met het oog op het bewijsgebruik en de kwalificatie	352
11.6 Consequenties en potentiële gevaren van de gangbare wijze van verbaliseren	355
11.6.1 Duidelijkere narratieve structuur en verwijdering van de oorspronkelijke inhoud	355
11.6.2 Hermetisch karakter en toetsbaarheid van het proces-verbaal	358
11.7 Waarde van de schriftelijke verklaring vanuit het perspectief van de gebruiker	359
11.8 Het effect van de wijze van overbrenging op de gebruiker – wat is de ideale vorm?	362
11.9 Tot besluit	363
12 WAARDERING EN GEBRUIK VAN GETUIGENVERKLARINGEN VOOR HET BEWIJS	367
12.1 Inleiding	367
12.2 Enkele inleidende opmerkingen over bewijzen in het Nederlandse strafproces	368
12.2.1 Holistische of atomistische benadering van het bewijs?	368

12.2.2	Kwaliteit van getuigenverklaringen	370
12.2.3	Stappen in de bewijsbeslissing	372
12.3	Toetsing van de inhoud van de getuigenverklaring	373
12.3.1	Aandachtsgebieden	374
12.3.1.1	Totstandkoming	374
12.3.1.2	Inhoud	378
12.3.1.3	Bron	381
12.3.2	Inschakelen deskundigen ten behoeve van de toetsing	382
12.4	Gebruik van de getuigenverklaring in de bewijsconstructie	384
12.4.1	Selectie van passages uit de getuigenverklaring	384
12.4.2	Mate van steunbewijs	385
12.4.3	Bewijswaarde van de getuigenverklaring	386
12.5	Motivering van het gebruik van getuigenverklaringen voor het bewijs	388
12.5.1	Motivering op het niveau van de constructie	388
12.5.2	Motivering op het niveau van de getuigenverklaring	389
12.6	Tot besluit	391
12.6.1	Grote waarderingsvrijheid	391
12.6.2	Betrouwbaarheidsdrempel?	393
12.6.3	Wanneer is sprake van een bewijsmiddel?	394
DEEL IV – AANVULLENDE WAARBORGEN VOOR WAARHEIDSVINDING		397
13	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	399
13.1	Inleiding	399
13.2	Bevindingen	399
13.3	Antwoord op de centrale vraag	408
13.4	Aanbevelingen	410
13.5	Tot besluit	418
SAMENVATTING		419
SUMMARY		429
AANGEHAALDE LITERATUUR		439
JURISPRUDENTIE		465
CURRICULUM VITAE		471